JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Donitsitalous ja kuntien kestävät hankinnat

Matleena Käppi

JYU.Wisdom

Esityksen rakenne

- Mitä on donitsitalous?
- Suomen donitsitaloushanke
- Donitsitalous paikallistasolla
- Analyysi donitsimallilla
  - Paikallinen-ekologinen linssi
  - Paikallinen-sosiaalinen linssi
  - Globaali-ekologinen linssi
  - Globaali-sosiaalinen linssi
- Tutkijoiden politiikkasuosituksia (poimintoja Wisdom lettereistä)
- Lähteet

Donitsitalous

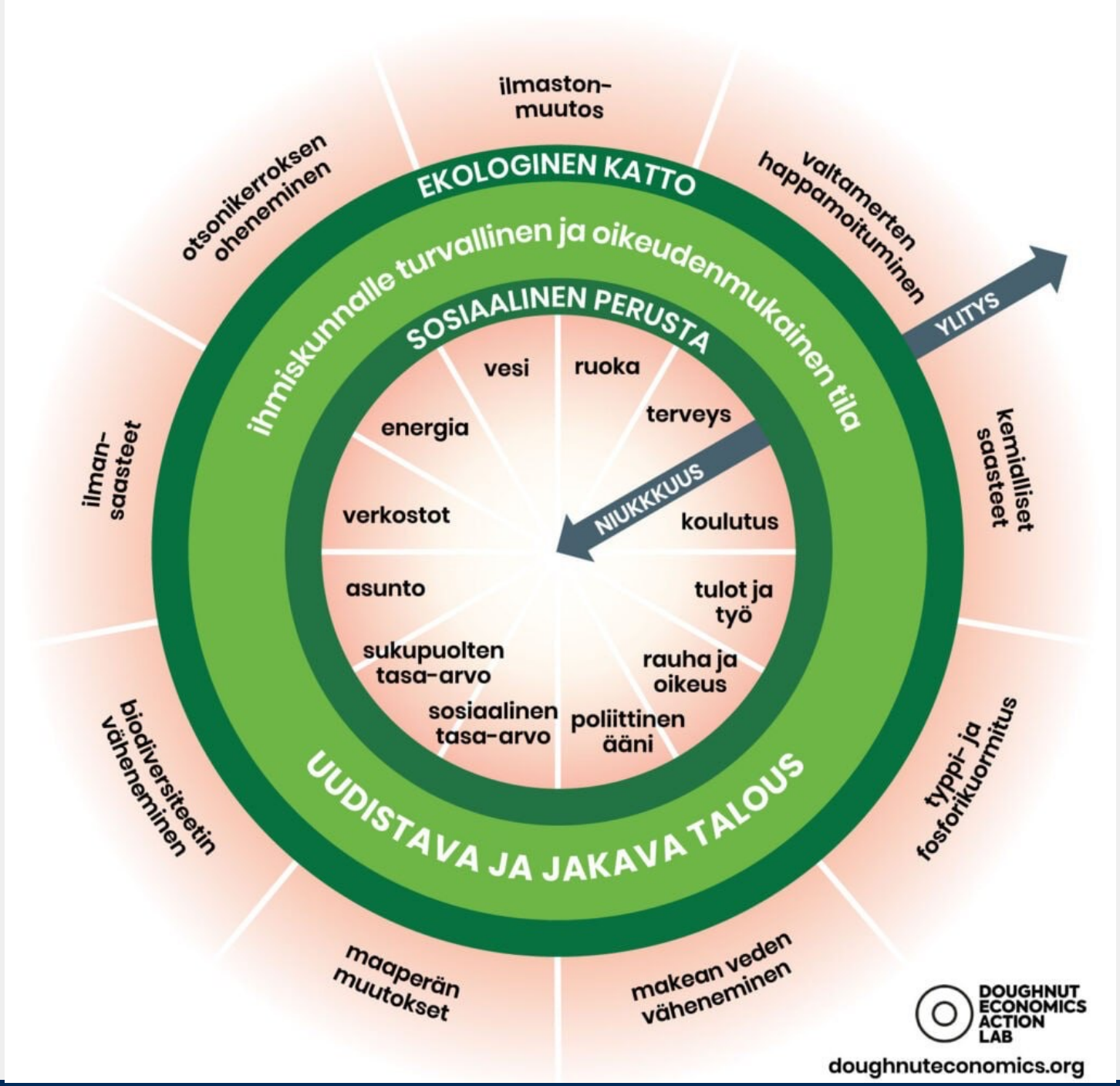

Globaali nykytila

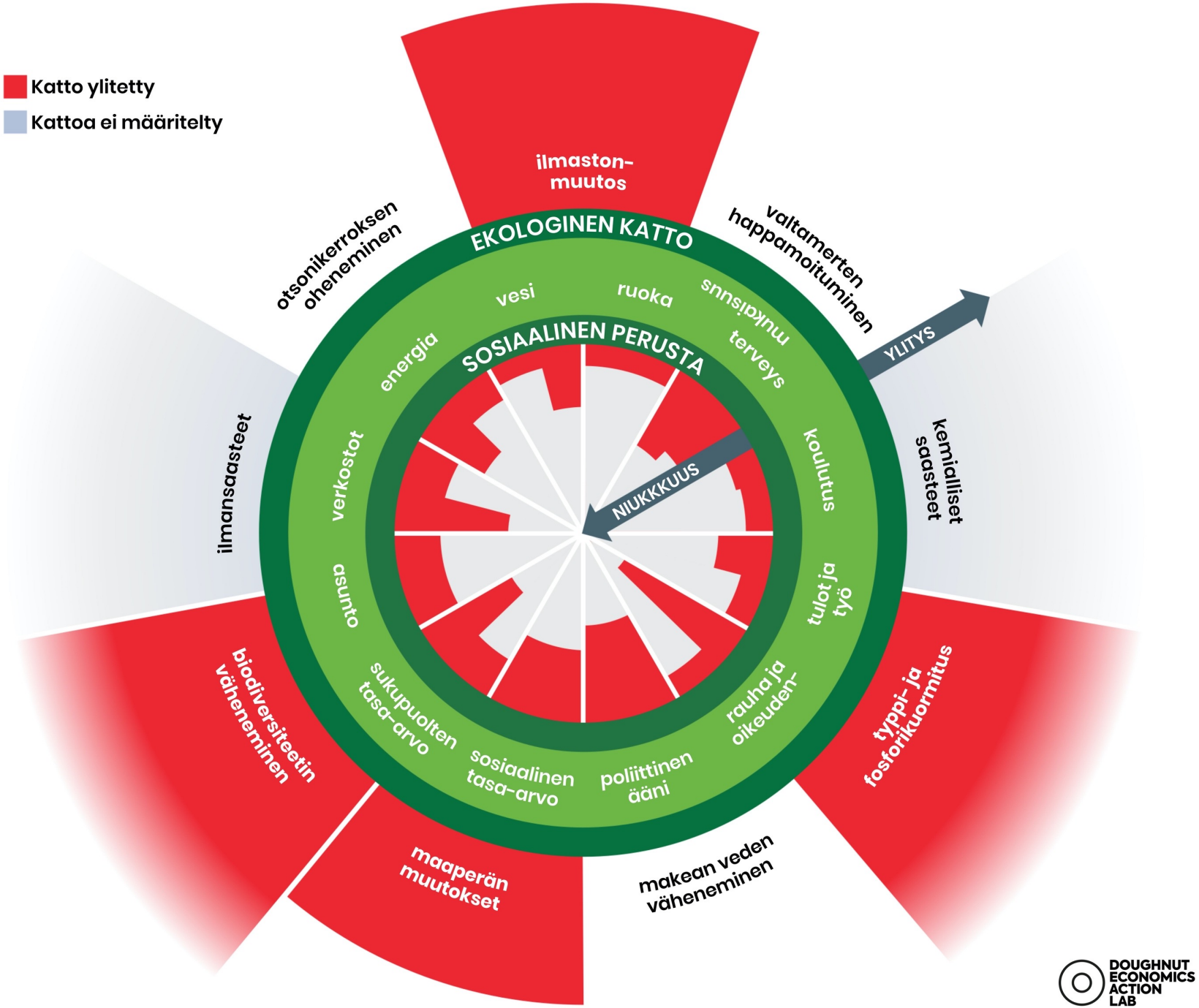

National Doughnuts

goodlife.leeds.ac.uk

Malawi
$1,100 pc

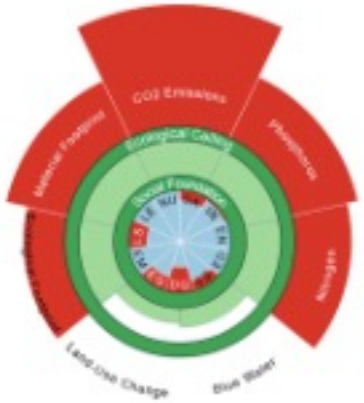

China
$16,800 pc

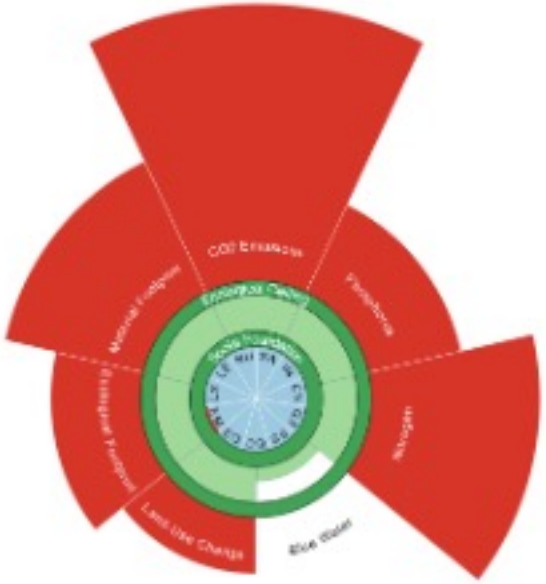

Finland
$51,600 pc

GNI pc

DOUGHNUT ECONOMICS ACTION LAB

UNIVERSITY OF LEEDS

6

Kate Raworth, goodlife.leeds.ac.uk

Suomen nykytila

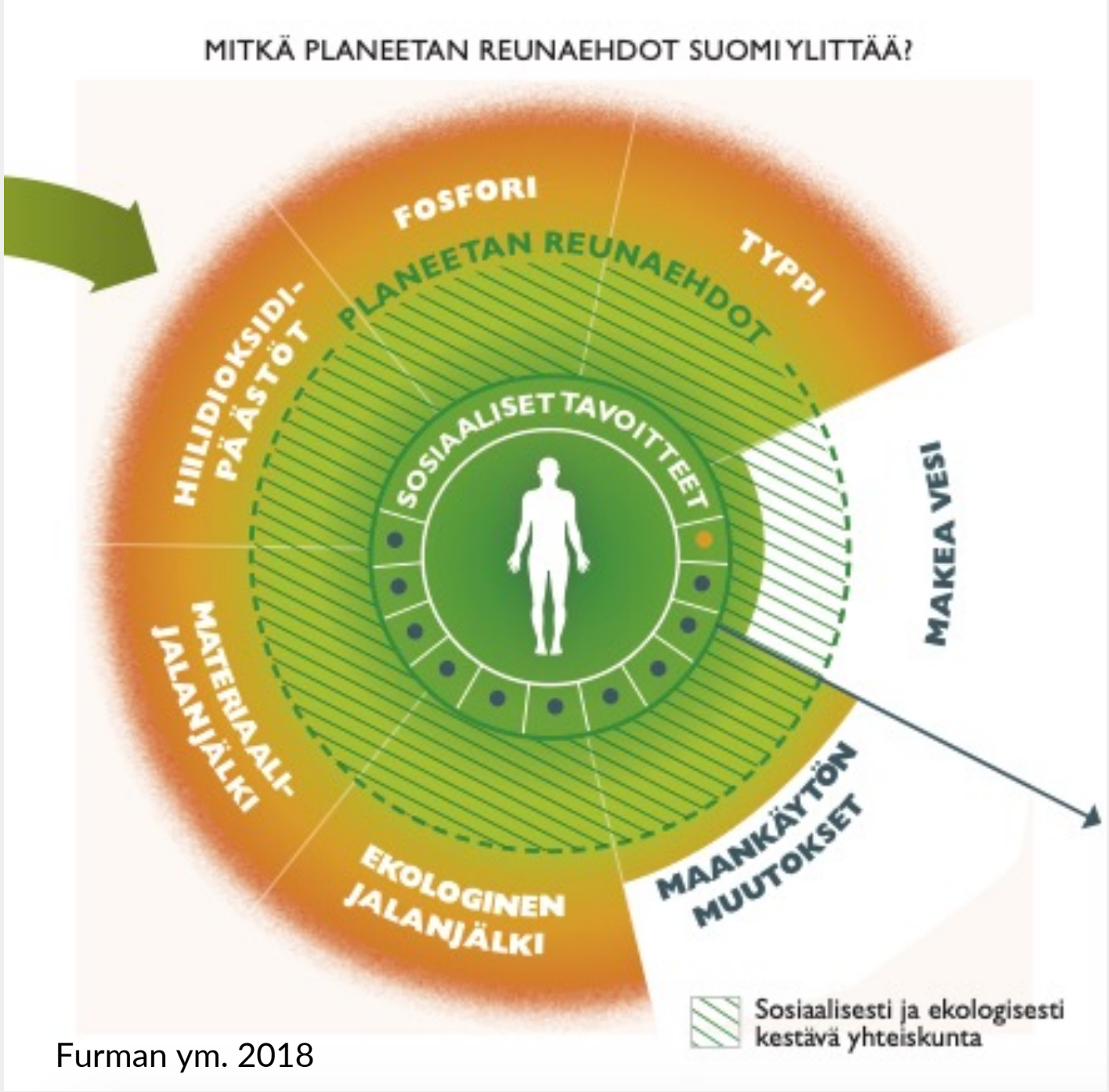

Furman ym. 2018

Suomen nykytila

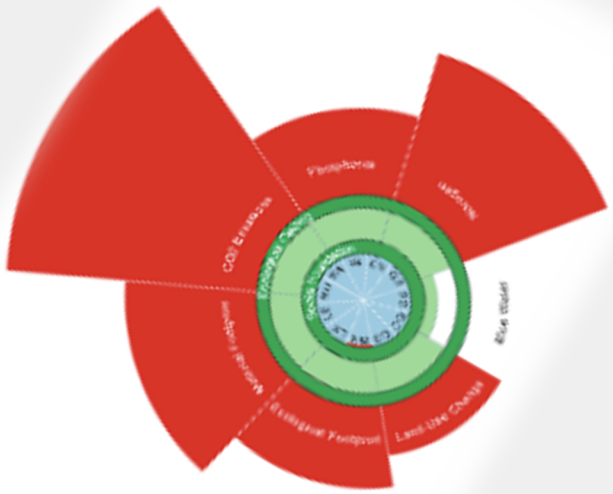

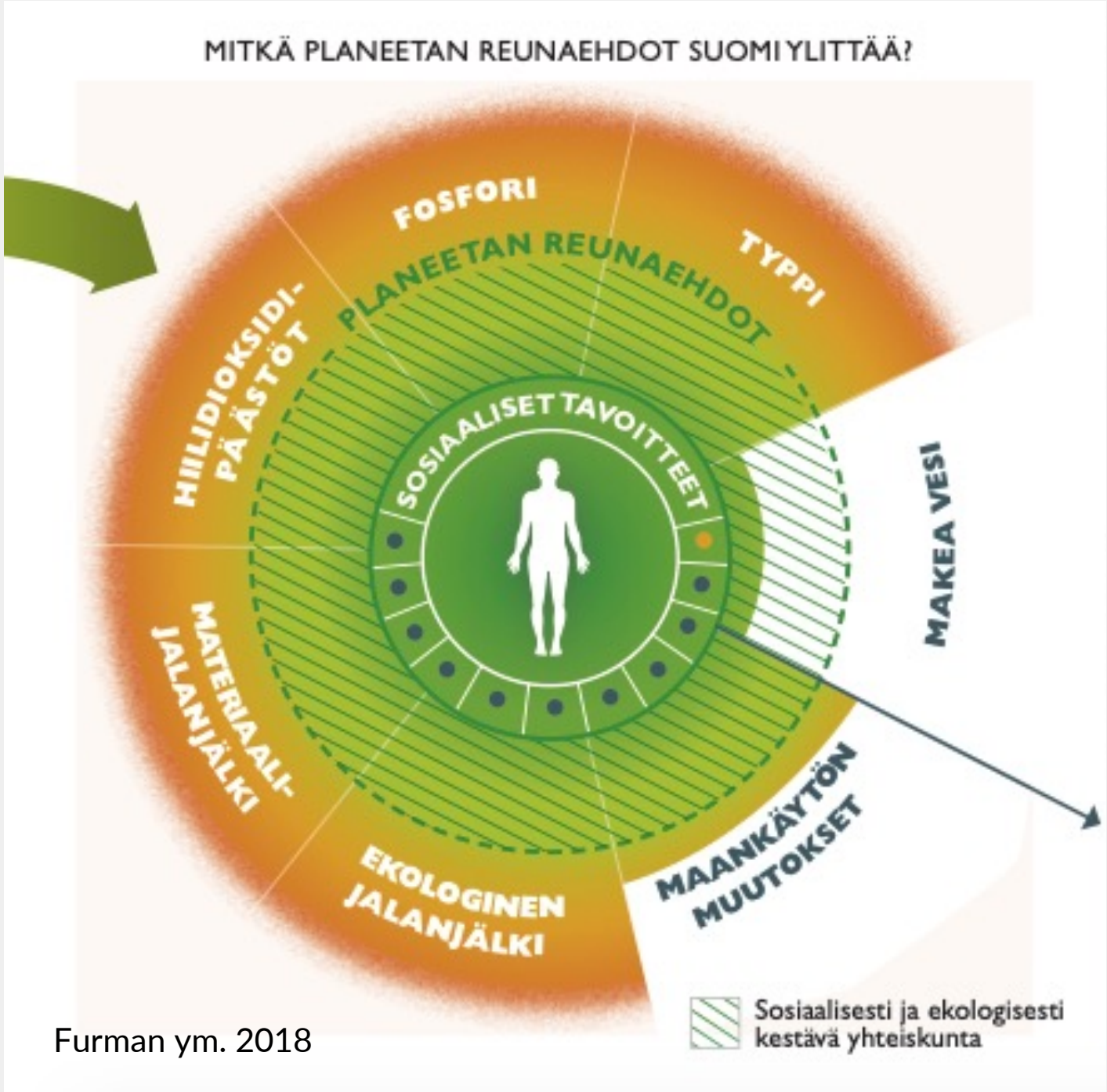

Furman ym. 2018

Suomen donitsitaloushanke

- Hankkeen tavoitteena on antaa kunnille eväitä donitsitalouden soveltamiseksi ja lisätä kiinnostusta donitsitaloutta kohtaan
- Hankeosapuolet JYU.Wisdom, Jyväskylän kaupunki ja Pirkanmaan liitto, rahoittajana Sitra
- Hanke on yhden vuoden mittainen

SITRA

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

PIRKANMAA

JYVÄSKYLÄ

Donitsitalous paikallistasolla

- Donitsitaloutta on pilotoitu mm. Amsterdamissa ja Pirkanmaalla.
- Piloteista kerätyistä hyvistä käytännöistä on luotu donitsitalouden soveltamisohje paikallistasolle
- Ohjeistus toimii analyysin ja ajattelun työkaluna, ja auttaa politiikkatoimien suunnittelussa
- Donitsimallilla voi analysoida esimerkiksi kunnan hankintojen vaikutusta ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyyteen
- Pirkanmaalla analysoitiin alueen kuntien kuntastrategioiden tavoitteita donitsimalliin peilaten → Pirkanmaan nykytila-analyysi

Paikallistason donitsi-analyysin neljä näkökulmaa

	PAIKALLINEN	GLOBAALI
EKOLOGINEN	Kukoistava paikallisympäristö	Koko planeetan hyvinvoinnin kunnioittaminen
SOSIAALINEN	Kukoistavat paikalliset asukkaat	Ihmisten hyvinvoinnin kunnioittaminen maailmanlaajuisesti

Sosiaalinen – paikallinen taso

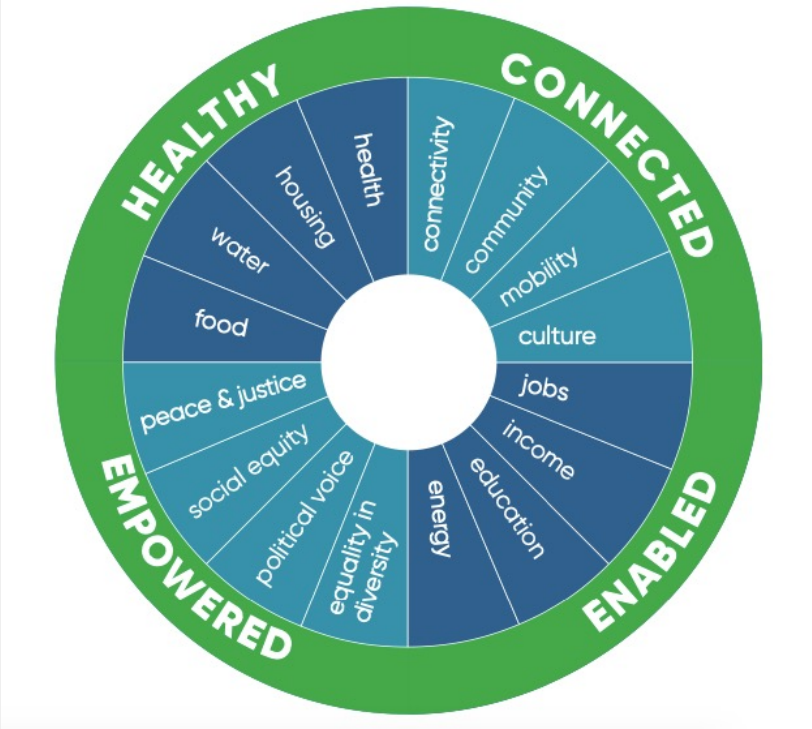

Kunnan sosiaalisen hyvinvoinnin tavoitteet ja mittarit, valitaan relevanteimmat kullekin 16 osa-alueelle:

- Terveellinen (terveys, asunnot, vesi, ruoka)
- Yhdistynyt (yhteys, yhteisö, liikkuminen, kulttuuri)
- Voimaantunut (rauha, oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, poliittinen vaikutusmahdollisuus)
- Kykenevä (työ, toimeentulo, koulutus, energia)

Ekologinen – paikallinen taso

Otetaan mallia ympäröivän luonnon ekosysteemipalveluista tai tarkastellaan kunnan olemassaolevia ekologisen kestävyyden tavoitteita. Löytyykö kaikkiin oleellisimpiin ekosysteemipalveluihin tavoitteet ja mittarit?

- Ilman puhtauden säätely
- Lämpötilan säätely
- Energiansaanti
- Biodiversiteetin suojelu
- Eroosion ehkäisy
- Hiilen sitominen
- Vesivarat

Ekologinen – globaali taso

Taustalla 9 planetaarista rajaa:

- Ilmastonmuutos
- Merten happamoituminen
- Lannoitteiden liikakäyttö
- Otsonikato
- Ilmansaasteet
- Maa-alan liikakäyttö
- Makean veden käyttö
- Ylikalastus
- Jätteen tuotto

Planetaaristen rajojen ylityksen laskeminen

Kunnan ekologinen jalanjälki / Kunnan planetaariset rajat = Planetaaristen rajojen ylitys

Kunnan planetaariset rajat:
Luonnonvarojen kestävä käyttö globaalisti -> Sama osuus kaikille (per capita)
-> Lasketaan kunnan oikeudenmukainen osuus asukasmäärän mukaan

Kunnan ekologinen jalanjälki:
Maakohtainen jalanjälki -> Arvioidaan kunnan aiheuttama osuus kotitalouksien keskimääräisen tulotason perusteella.

Huomioita Pirkanmaan analyysistä

- Pirkanmaalla kuntastrategioista puuttui laajasti globaali näkökulma, joten tavoitteita ei löydetty jokaiseen ulottuvuuteen.
- Nykytilaa selvitettiin koko Suomen mittakaavassa, sillä pelkästään Pirkanmaan alueelta ei ollut saatavilla tietoja.
- Pirkanmaan tilannetta lähdettiin selvittämään laskemalla, että minkä ulottuvuuksien kohdalla Pirkanmaa ylittää maakunnalle asetetut rajat.
- Tulos: Pirkanmaa on ylittänyt sille lasketut rajat typpi- ja fosforikuormituksen, ilmastonmuutoksen, liiallisen maankäytön ja materiaalijalanjäljen osalta.

PIRKANMAA

Muokattu: Krista Pokkinen, Circwaste

Sosiaalinen – globaali taso

Tavoitteena kunnioittaa YK:n kestävän kehityksen tavoitteita (SDG) sosiaalisesta kestävyydestä (mm. terveys, työ, toimeentulo, koulutus)

Analysoidaan kunnassa tapahtuvan kulutuksen vaikutusta sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen arvoketjun toisessa päässä - globaalisti.

Riittävästi dataa löytyi tekstiili-, ruoka- ja elektroniikkateollisuuden aloilta.

Globaalin-sosiaalisen linssin vaiheet

Krista Pokkinen, Circwaste

Voidaan käyttää samoja ulottuvuuksia kuin paikallisessa-sosiaalisessa linssissä. Tämän linssin tavoitteet muodostuvat Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen tavoitteista.

Vaikutusryhmiä ovat työntekijät ja yhteisöt sekä vaikutusluokkia on esimerkiksi köyhyys, terveys ja turvallisuus sekä naiset ja lapset.

Valitse globaalit-sosiaaliset ulottuvuudet → Valitse kategoriat ja tuotteet → Valitse kohde maa/ alue, jossa kyseistä tuotetta tuotetaan → Valitse vaikutusryhmät ja vaikutusluokat → Selvitä tuotteen tuottamisen vaikutuksia vaikutusryhmiin liittyen

Mikäli on tiedossa mitä tuotteita ja kuinka paljon niitä tuodaan alueelle, voidaan sieltä valita eniten tuotavia tuotteita ja selvittää niiden vaikutuksia tuottaja maahan. Mikäli tuotteiden tuontia ei seurata, voidaan hyödyntää yleistä näkökulmaa esimerkiksi vaatteista ja elektroniikasta.

Voi olla joku tietty alue, maanosa tai täysin globaali näkökulma.

Tulokset osoittavat sen, kuinka ostamillamme ja kuluttamillamme tuotteilla on vaikutuksia maailman ihmisten hyvinvointiin.

PIRKANMAA

Esimerkki Pirkanmaan analyysistä

Sektori	Tuote	Sijainti	Yhteys	Vaikutusryhmä	Vaikutusluokka	Vaikutus
Ruoka	Kahvi	Globaali/ Etelä-Amerikka	Suomalaiset juovat eniten kahvia keskimäärin henkilöä kohti maailmassa, noin 12kg vuodessa. Noin 85% Suomeen tuodusta kahvista tulee Etelä-Amerikasta.	Työntekijä	Köyhyys tai palkkaus	Etiopiassa kahvisektorilla työntekijä tienaa keskimäärin 37.5 dollaria/ kuukausi, joka tekee noin 1,2 dollaria päivässä. Äärimmäisen köyhyyden raja on 1.9 dollaria päivässä.
				Työntekijä	Nälkä ja ruokaturvattomuus	Nicaraguassa, Guatemalassa, Meksikossa ja El salvadorissa 50-80 prosenttia kahvintuottajista kärsivät ruokaturvattomuudesta.
				Työntekijä	Terveys ja turvallisuus	Kahvin viljelyksessä tehdään pitkinä päivinä fyysisesti raskasta työtä, huonoissa olosuhteissa missä ongelmina ovat muun muassa painavat lastit, hyönteiset, käärmeiden puremat, loukkaantumiset liittyen turvattomiin laitteisiin tai myrkyllisiin kemikaaleihin.
				Työntekijä	Oikeudet organisoitua tai puhua ääneen	Vapautta järjestäytymiseen yleensä uhkaillaan väkivallalla. Raportit näyttävät, että Guatemalassa, Meksikossa, Brasialiassa ja Kolumbiassa työntekijöiden oikeudet orgaisoida näkyvät perusoikeuksien rikkomisena.
				Työntekijä	Työvoima ja sopimus oikeudet	Suurin osa vakituisista palkatuista työntekijöistä ei ole kirjoittainut lainmukaista työsopimusta eivätkä saa muita hyötyjä tai sosiaaliturvaa.
				Työntekijä	Naiset ja lapset	Nicaraguassa kahviplantaaseilla työskentelee tuhansia lapsityöntekijöitä, jotka altistuvat jatkuvasti vaaralliselle ja haitalliselle työlle. Rikkomukset liittyvät pääasiassa vaarallisiin toimintoihin, jotka sisältävät terveys ja turvallisuus ongelmia.
				Työntekijä	Pelottelu tai väkivalta	Pakkotyötä tekevät työntekijät usein kohtaavat fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa, uhkailua, henkiköllisyys dokumenttejen pidättämistä sekä liikkumisen rajoittamista.

PIRKANMAA

Krista Pokkinen, Circwaste

Analyysin merkitys

- Mallin avulla voidaan pohtia positiivisia ja negatiivisia kytkeytyneisyyksiä eri linssien välillä (esim. hankintojen sosiaaliset paikalliset vaikutukset ja globaalit ekologiset vaikutukset)

→ Paljastuu haasteita ja mahdollisuuksia

- Analyysityöskentelyyn (esimerkiksi työpajoihin) on syytä ottaa mukaan tutkijoita, kansalaistoimijoita, yrityksiä ja kunnan henkilöstöä

→ Seuraavana vaiheena City selfie-analyysi, johon liitetään nykytilan kuvaamisen rinnalle meneillään olevaa muutosta ja sidosryhmien näkemyksiä.

→ Monipuolisempi kuva alueen tilasta

WISDOM LETTERS

2/2020

Elinvoiman ja elonkirjon puolesta:

Ekologinen jälleenrakennus kunnissa pandemian jälkeen

JYU.Wisdom

Taulukko 9: Semman ruokahankintojen kymmenen eniten päästöjä aiheuttavaa ruoka-ainetta

Ruoka-aine	Hiilijalanjälki (t CO_2e)	Osuus ruoka-hankintojen kokonais-päästöistä (%)
Nauta	449	23
Juusto	139	7
Kana	138	7
Lihajalosteet	137	7
Sika	74	4
Maito	57	3
Riisi	52	3
Kahvi	48	2
Virvoitusjuomat	43	2
Lehtivihannekset	41	2
Yhteensä	**1178**	**60**

Sustainability for JYU:

Jyväskylän yliopiston ilmasto- ja luontohaitat

Wisdom letterit suosittelevat…

- Kestävyys hankintojen kilpailutuskriteeriksi
- Päivitetään hankintaperiaatteet ja -ohjeet minimoimaan ilmasto- ja luontohaitat.
- Edellytetään vastuullisuustietojen toimittamista kaikilta hankintojen toimittajilta.
- Lisätään yliopistoyhteisön toimintaan ympäristökriteerit (esim. ruokatarjoilujen osalta).

Wisdom letterit suosittelevat…

- Kaikissa kunnissa ainakin 1–2 ruokapalvelutyöntekijän tulee käydä kasviskeittiön erilliskoulutus
- Resursseja tulee varata myös ruokailijoiden osallistamiseen muutoksen suunnitteluun.
- Kokeilukulttuuri tulee ottaa kiinteäksi osaksi julkisten ruokapalvelujen toimintaa.

Lähteitä ja lisätietoa

- www.kateraworth.org Kate Raworth:
  Doughnut Economics – 7 ways to think like a 21st Century Economist
- Ajankohtaiset donitsi-uutiset Suomesta: www.donitsitalous.fi
  Maailmalta: https://doughnuteconomics.org
- Donitsitalous paikallistasolle: https://doughnuteconomics.org/Creating-City-Portraits-Methodology.pdf
- Kortetmäki ym. 2020: Wisdom Letter 2/2020. Elinvoiman ja elonkirjon puolesta: Ekologinen jälleenrakennus kunnissa pandemian jälkeen.
  https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/71711/wisdomletters_2-20_web.pdf
- Wisdom letterit https://www.jyu.fi/en/research/wisdom/letters
- https://goodlife.leeds.ac.uk/countries/#Finland
- Maapallolle mahtuva tulevaisuus, Furman, Eeva; Häyhä, Tiina; Hirvilammi, Tuuli 2018

Kiitos!

www.donitsitalous.fi/suomen-donitsitaloushanke

Matleena Käppi

JYU.Wisdom

matleena.a.h.kappi@jyu.fi

Twitter: @kappimatleena